

TORSDAGEN DEN 11 JUNI

FÖRMIDDAGENS FÖRHANDLINGAR

Ordförande: *Sivert Andersson*

Sekreterare: *Elis Sjökvist*

Förhandlingarna började kl 9.00.

KONGRESSORDFÖRANDE: Jag ber å kongressens vägnar att få hälsa den socialdemokratiska partiordföranden Olof Palme välkommen till kongressen.

Protokollsjustering

Kongressen beslöt

att *anse* det utdelade diskussionsprotokollet från tisdagens förhandlingar justerat.

Kongressen beslöt vidare

att *utse* Bertil Karlberg, Bengt Skogert och Curt Andersson, samtliga från Stockholm, att justera torsdagens och fredagens protokoll.

BERT LUNDIN, förbundsstyrelsen: Vid kongressöppningen i söndags hade inte Olof Palme tillfälle att vara med oss. Men det är han i dag — mitt bland oss metallare. Att du är lika välkommen i dag som du alltid har varit till våra kongresser har väl den kraftiga applåd som du redan har fått gett belägg för.

Vid den förra Metallkongressen år 1977 uttalade vi som vår förhoppning att du, när du gästade vår nästa kongress, skulle vara tillbaka i den funktion i samhället där du redan då verkligen saknades. Men så blev det inte. Långbänken blev längre med alla dess förödande konsekvenser för oss och för vårt samhälle.

Saknaden efter människor i kanslihuset som vi kan tala med är förvisso stor. Det är så mycket som vi vill och måste tala med de makt-havande om — makthavare som lyssnar på oss. Det har framkommit mycket tydligt under de diskussioner som kongressen hittills har fört. Men i kanslihuset lyssnar man inte på facket. Det upplever vi som en stor brist. Annat var det under den socialdemokratiska regeringstiden.

Nu lyssnas det alltså inte, det förstås inte och det handlas inte.

Du, Olof, har lyssnat till rörelsen. Du gör det nu liksom tidigare. Men i dag är det rörelsen som ska lyssna till dig. Därmed ber jag att få överlämna ordet till dig Olof.

OLOF PALME: Kamrater, kongressdeltagare! Jag vill uttrycka min stora glädje att åter få besöka en Metallkongress. Än en gång framför jag partiets hälsning för den händelse partisekreteraren inte gjorde det på ett fullödigt sätt när han var här.

Låt mig först säga vad jag inte ska tala om. Jag ska inte ta upp de internationella frågorna, inte nord—syd-dialogen och inte nedrustningsfrågorna. Det hade jag tillfälle att göra på IMF:s kongress nyligen. Jag ska inte heller tala om det aktuella ekonomiska läget och krisprogrammet. Den diskussionen återkommer vi till i partistyrelsen nästa vecka. Jag kommer inte att orda mycket om den borgerliga regeringen och det parlamentariska läget. Men debatten i riksdagen i förrgår visade att en borgerlig trepartiregering inte utgör en godtagbar politisk ledning för landet. Det har med stort eftertryck bevisats två gånger på ett för landet mycket dyrbart sätt.

De borgerliga partierna tycks ha kommit underfund med att de bara kan vinna val om de går fram splittrade. ”Söndrade vi stå, enade vi falla”, tycks vara deras valspråk. Man kastar ut moderaterna i god tid före valet men plockar in dem efter valet. Men de kan inte regera ihop, det är ett dilemma för dem. Å ena sidan är alltså den borgerliga splittringen en förutsättning för att vinna val. Å andra sidan leder den borgerliga splittringen till att man inte kan leda landet. Lösningen på detta till synes olösliga dilemma är att Sverige får en socialdemokratisk regering. Det är en otadlig logik.

Jag ska i stället ägna mitt föredrag åt mer principiella frågor, ideologiska, om man får vara litet högtidlig. Jag ska göra en granskning av den sk nykonservatismen i allmänhet och Svenska Arbetsgivareföreningens politiska agerande i synnerhet.

För en månad sedan gick Gunnar Nilsson och jag och 15 000—20 000 andra den långa vägen från Frånö Folkets hus ner till Lunde. Det var varmt och soligt, precis som den där majdagen för 50 år sedan, då fem arbetare sköts ihjäl av militären. Vi högtidlighöll minnet av den händelsen. Gunnar Nilsson avtäckte Lenny Clarhälls stilfulla monument. Gamla pionjärer från den tiden berättade hur det verkligen var då. Den tragiska händelsen har fortfarande ett oerhört starkt grepp om sinnena. Naturligtvis har detta att göra med själva den mänskliga tragiken, oskyldiga människors lidande, heroismen i den sega kampen mot övermakten. Alla de detaljrika berättelserna visar att det som skedde inte hade behövt ske, det ter sig ur den synvinkeln egentligen meningslöst. Samtidigt tvingade sig händelserna fram med något av en obetvinglig kraft, som om krisens 30-tal måste leda till en urladdning.

Ådalen 31 har emellertid kommit att symbolisera väldigt mycket mer i den svenska samhällsutvecklingen. Det är nog därför som vi återvänder till dessa händelser. De speglar ett samhälle i djup kris. Den internationella krisen slog med obönhörlig kraft in över vårt lands gränser. Den drabbade med särskild tyngd exportindustriernas arbetare, med arbetslöshet, sänkta reallöner, ett allt hårdare bemötande från arbetsgivarnas sida. Strejkbrytare sattes in för att kväsa fackföreningsrörelsens strävanden till motstånd.

Samtidigt rådde en djup politisk kris. Små, svaga mittenregeringar sökte genom tuvhoppning överleva skärselden i riksdagen. Men de borgerliga regeringarna stod fullständigt handfallna inför massarbetslösheten, massfattigdomen och inför de usla, otrygga villkoren i den tidens industriarbete.

Men Ådalen 1931 står också som symbolen för något nytt som började bryta fram i krisens Sverige.

Efter den tiden vågade arbetsgivarna aldrig mer använda strejkbrytare. De slutade med att försöka krossa fackföreningsrörelsen. De kloka bland dem insåg att de måste lära sig att leva med fackföreningsrörelsen och att samtal och dialog var en bättre arbetsmetod än de hårda konfrontationerna.

Även på det politiska området stod man inför en islossning. Socialdemokraterna vann 1932 års val, den socialdemokratiska regeringen träffade krisuppgörelsen med bönderna, man satsade djärvt och offensivt på sysselsättning och social trygghet.

Det blev ett helt nytt klimat i landet. Arbetarrörelsen hade fackligt och politiskt stärkt sin ställning. Framtidstron började återvända. Ute i världen började orosmolnen torna upp sig. Man insåg att man måste hålla samman för att värna den svenska demokratin. Så fullföljdes i riksdagen en bred folklig reformpolitik. Så slöts på arbetsmarknaden det berömda avtalet i Saltsjöbaden.

Nu drog inte alla åt samma håll. Lundahistorikern Sven Anders Söderpalm har visat hur frågan om konfrontation eller samverkan med arbetarrörelsen under 30-talet vållade starka motsättningar inom arbetsgivarvärlden.

Under 30-talet sökte en rad storföretagare — som främst representerade de svenska multinationella verkstadsföretagen — att driva en aktiv konfrontationspolitik mot arbetarrörelsen. Pengar pumpades in i de borgerliga partierna, man ville bygga upp en särskild propagandaapparat och engagera näringslivet i arbetet på borgerlig samling och regeringsskifte.

Den gången segrade de krafter inom arbetsgivarvärlden som motsatte sig konfrontation mot arbetarrörelsen. Det är intressant mot bakgrunden av dagsläget att erinra om vad den tidens ledande arbetsgivargeneral, Gustaf Söderlund, sade om tankarna att bygga ut industrins informationsapparat: "Om industrin lägger sig till med partipolitisk propaganda, som inte kan undgå att här och var bli inobjektiv, förespeglade, hållningslös

och bedräglig, så riskerar den att förlora ett inflytande som objektiv bevisföring dock alltid besitter i ett demokratiskt samhälle.”

Under 30-talet slöts det som Walter Korpi brukat beteckna som den historiska kompromissen, som blev bestämmande för svensk samhällsutveckling under åtskilliga decennier.

Under hela denna tid förelåg självfallet klara motsättningar mellan arbetsgivarna och arbetarrörelsen, ideologiskt och intressemässigt. Ibland blossade det upp till hård strid. Den första gången var efter kriget, då näringslivet utlöste den våldsamma PHM-kampanjen — planhushållningsmotståndet. De som i dag söker framställa sig som Per Albin Hansons folkhemspolitikens rätta arvtagare är delvis samma personer som utsatte Per Albin för en ren hetskampanj under de åren. Den andra gången var när arbetarrörelsen hade bestämt sig för att äntligen finna en lösning på industriarbetarnas pensionsfråga. Vid båda tillfällena motstod arbetarrörelsen anstormningen från höger och näringslivet fortsatte att utvecklas på ett utomordentligt sätt.

Reformarbetet fortsatte. Inför 70-talet stod vi på grundval av alla de undersökningar som fackföreningsrörelsen genomfört och alla de krav som vuxit fram från verkstadsgolvet inför uppgiften att genomföra en förnyelse av arbetslivets villkor.

På er kongress 1973 sade jag följande: ”Vi skall slå vakt om industrin. Sverige förblir ett industriland. Därför skall vi slå vakt om de människor som arbetar i industrin. Om människorna upplever att de erbjuds sämre villkor i industrin än på andra arbetsplatser, då kommer de att söka sig någon annanstans. Då kommer vi att berövas en stor, del av det yrkeskunnande, den initiativkraft och den energi som finns hos de många arbetarna och tjänstemännen i denna del av arbetslivet... Den sociala förnyelsen av arbetsplatserna är lika viktig som den tekniska förnyelsen, även sedd ur näringslivets egen synpunkt... En människa som arbetar i industrin och därmed fullgör en så strategisk uppgift i det svenska folkushållet, skall inte vara tvungen att lämna denna industri för att få sina enkla och grundläggande rättvisekrav tillgodosedda. Han och hon har rätt att kräva att det arbete man lägger ner är lika viktigt och värdefullt som andras. Han och hon har samma rätt att känna stolthet över sitt arbete, över sin produktiva insats som andra i vårt samhälle.

Inför våra motståndares kampanjer kan vi öppet och med djup övertygelse säga: Denna strävan till ökad jämlikhet är till gagn för samhället som helhet. Vår drivkraft är social rättvisa. Men vi gagnar därmed också vårt lands ekonomiska slagkraft. Vill vi bestå som framgångsrikt industriland, då måste vi få bort klyftorna, röja undan orättvisorna, vidga demokratin. Då kan alla få del av framstegen, då kan alla få ansvar för nuet och för framtiden. Det är rättfärdigt, men leder också till snabbare framsteg. Den övertygelsen ger självförtroende när vi riktar in oss på framtidens arbetsuppgifter.”

Märkvärdigare än så är det inte. Det är en enkel sammanfattning av drivkrafterna för det reformarbete som vi gemensamt bedrivit under

många år och som vi ska fortsätta att driva när socialdemokratin återkommer till makten.

Det kan också utgöra en lämplig bakgrund för en beskrivning av den helt annorlunda situation som vi nu befinner oss i. Några månader efter Metallkongressen 1973 utbröt oljekrisen. Då kom den djupa lågkonjunkturen, den minskande tillväxten, den ökande arbetslösheten och den sviktande framtidstron runt om i världen. Så länge socialdemokratin regerade klarade vi den krisen rätt väl i vårt land. Vi fick till och med pris för att ha bedrivit den mest framgångsrika ekonomiska politiken av alla. Men självfallet kunde vi inte förbli opåverkade av en fortgående kris i den internationella ekonomin.

Den ekonomiska krisen har runt om i världen gett upphov till starkt reaktionära strömningar. De konservativa krafterna har fått luft under vingarna. Vi ska inte förledas tro att de tankar som framförs är främmande fåglar som inte har något att göra med oss som lever i demokratis och trygghetens Sverige. Det tankegods som nu sprids över världen, kan i nästa led starkt påverka människornas vardag genom den praktiska politiken, såsom redan har skett i Storbritannien och USA. Det är mot bakgrund av denna debatt man måste betrakta det svenska moderata samlingspartiets och framför allt Svenska Arbetsgivareförningens uppträdande under senare tid.

Det genomgående för de konservativa företrädarna är att de starkt går till angrepp mot de strävanden till full sysselsättning och social välfärd som alltsedan 30-talet med olika styrka drivits igenom i stort sett i alla industriländer. När kapitalismen befinner sig i kris, kräver man mera kapitalism. Man kräver en återgång till gammaldags tankar och gamla handlingslinjer. Man dömer ut den fullsysselsättningspolitik som fått den engelske ekonomen Keynes namn men också är djupt förknippad med Ernst Wigforss' praktiska och Bertil Ohlins teoretiska insatser. En tysk professor med det osannolika namnet Engels utropade: "Keynes är död" och hyllade därefter Hitlers och Schachts ekonomiska politik.

Den konservativa kritiken riktar sig konsekvent mot alla statliga regleringar i ekonomin, mot den offentliga sektorn, mot de sociala trygghetsystemen.

Den ideologiska grunden har utvecklats av tänkare som Milton Friedman och Friedrich von Hayek. De företräder med benhård konsekvens den fria marknadshushållningens princip. Varje ingrepp i den fria marknaden innebär ett hot mot den personliga friheten.

I ett föredrag nyligen förklarade von Hayek att marknadshushållningen bygger på att man undertrycker vissa naturliga instinkter hos människorna. Man måste undertrycka medmänsklighet, solidaritet och medkänsla och ersätta dessa känslor med abstrakta regler till skydd för privat äganderätt, avtalsrätt och fri konkurrens, annars fungerar inte marknadshushållningen.

Hayek har här mycket hederligt redovisat vad det är fråga om. Den starke kan hävda sin frihet. Vi får icke förledas att hysa medkänsla med eller känna solidaritet för den svage. Den enskilde bär ansvar för sitt

eget liv. Lyckas han så ska han belönas, misslyckas han — blir arbetslös, sjuk, utslagen — så är det i grunden hans egen skuld och hans eget ansvar. Vi behöver inte bekymra oss om det.

Helt i linje med dessa tankegångar betraktas skatter, för annat än försvar och polis, som ett ingrepp i den personliga friheten, nämligen friheten att själv bestämma över sin inkomst. De starka kan betala sina barns utbildning och sin egen sjukvård. De behöver icke stödet av allmänna försäkringar för sjukdom och arbetslöshet, eller av en väl utbyggd offentlig sektor. De klarar sig själva.

I linje med samma betraktelsesätt har samhället inget ansvar för att bekämpa arbetslöshet. Det får klaras av marknadens självläkande krafter, genom att folk godtar sänkta löner, flyttar, anpassar sig. Fackförningarna är ett systemfrämmande element som egentligen bör avskaffas.

I USA finns det en grupp s k utbudsekonomer som har stort inflytande på den nuvarande administrationen. Jag har under pingsten studerat vad som brukar kallas cowboy-ekonomernas bibel — en bok av en professor George Gilder. Dess budskap är enkelt: Släpp loss de välståndsbildande krafterna, sänk skatterna för de rika, öka inkomstklyftorna, tag bort alla regleringar som hindrar den fria marknaden, så kommer ekonomin att expandera på lång sikt till gagn även för de fattiga.

Detta är dock garnerat med diverse moraliska betraktelsesätt. En del av dem innebär en rent kommersiell moral. En ekonom skrev: "Mor och far innebär att barnet har en diversifierad portfölj." — Det tycker jag var en fantastisk formulering! Gilder är en mera puritansk person. Lars Annell har skrivit en artikel om detta, där han översätter Gilder så här: "Män är mer aggressiva och konkurrensinriktade än kvinnor som lätt blir litet loja och känslösa. Mest på bettet är de gifta männen medan ungarlarna är mindre sparsamma och föga långsiktplanerande. Slutatsen är klar: "Välbetalda gifta män är den dominerande källan för produktivitetstillväxten i USA! Kvinnorna bör helst hålla sig i hemmet. Och framför allt får de inte gå ut och göra karriär för då tappar männen stinget. Jämlikhet, byråkratisk rationalitet, förutsägbarhet, sexuell frigörelse, politisk 'populism' och förlustelser — alla dessa symboler för en avancerad kultur — är helt enkelt oförenliga med den disciplin och de investeringar som fordras för ekonomiskt och tekniskt framåtskridande."

Vi kan tycka att detta är egendomligt. Det finns massor av sådana underliga garneringar. Men som en annan amerikansk socialist, Robert Heilbroner, har sagt: "Allt detta är till för att liksom motivera förbättrade villkor för de välbeställda." Det är vad Galbraith har kallat de rikas revolt mot de fattiga. Man har här mycket omsorgsfullt byggt upp en gammaldags ideologi för att försvara sin ståndpunkt.

Detta är vad som läses av de bestämmande i världens rikaste och största nation. Och dessa gammaldags liberala idéer har börjat tillämpas på olika håll i världen.

Det mest näraliggande exemplet är den konservativa regeringen i Storbritannien. Resultatet är en förfärande arbetslöshet som börjar närma sig tre miljoner människor. Resultatet är en försvagning av hela den indu-

striella basen i Storbritannien, djupa sociala klyftor och en våg av förbittring och konfrontation över hela landet.

Nästa exempel är den nya administrationen i USA, som väl ännu inte i alla avseenden dragit upp sina handlingslinjer. En av den nya regeringens första åtgärder blir att i marknadshushållningens intresse lindra miljökraven såväl när det gäller den yttre miljön som när det gäller arbetsmiljön. Jag har svårt att förstå på vilket sätt det gagnar friheten att förpesta luften vi andas, förstöra vattendragen, skövla naturen. Och jag har lika svårt att förstå varför arbetarna i industrin med liv och hälsa ska betala för marknadens frihet. Det hävdas på sina håll att detta är nödvändigt för att konkurrera med industrierna i u-länderna, där miljökraven är obefintliga. Det förefaller vara bättre att försöka hjälpa kamraterna i fattigländerna till någorlunda drägliga arbetsförhållanden i stället för att tvinga ner andra till deras nivå. — Detta är innebörden i fackföreningsrörelsens kamp för en s k socialklausul.

Milton Friedmans idéer har med största konsekvens tillämpats i vissa latinamerikanska diktaturer, såsom Chile. Där härskar den fria marknaden och militärdiktaturen i skön förening. Multinationella företag sköter ekonomin, militären ser till att den väldiga arbetslösheten, misären och de sociala klyftorna inte leder till social oro. Den fria marknaden störs inte av någon demokrati. Det är tvärtom så att demokratin där uppfattas som ett marknadsstörande element. I valet mellan demokrati och fri marknad väljer man mer och mer fri marknad. Inför detta har Paul Samuelsson i sitt stora standardverk om ekonomin infört ett nytt kapitel med rubriken Kapitalistisk fascism. Så sker i USA. Där försöker man på olika sätt hindra arbetarna att organisera sig. Man har lyckats rätt väl i många av de nya och mest expansiva industrierna. Man har också lyckats rätt väl i expansiva delar av landet, såsom i sydstaterna. Man har konsultföretag som specialiserar sig på att hjälpa företag att förhindra fackföreningarna. Man använder strejkbrytare, såsom era kamrater i Alfa-Lavals dotterföretag fått erfarat.

Den ideologiska grundtanken är hela tiden att fackföreningar är ett marknadshämmande element som dessutom bidrar till att utjämna inkomstklyftorna. Resultatet låter inte vänta på sig. Kampen mot fackföreningarna är säkert en starkt bidragande orsak till att reallönerna sjunkit påtagligt i USA under senare år.

Hur det står till i de marknadsstyrda militärdiktaturerna känner vi alltför väl till. Det är där fackföreningsledarna först av alla sätts i fängelse, torteras, förödmjukas, allt medan deras organisationer slås sönder.

Jag har begagnat tillfället att redovisa vad som sker ideologiskt och praktiskt, men jag har egentligen inte gjort det i avsikt att skrämja. Jag är rätt övertygad om att dessa högervindar snart kommer att mojna — i varje fall inom demokratierna — helt enkelt därför att den som försöker tillämpa dessa idéer kommer att misslyckas. Det går inte att med stormsteg störta sig mot det förflutna när man ska lösa dagens problem. Dessutom strider detta tankegods uppenbart mot enkel och vanlig rättskänsla även om det kan leda till svåra konflikter så länge högerkrafterna

blomstrar. Men dessa högerkrafter är naturligtvis farliga och de har fått sitt genomslag även i vårt land, och det är detta som jag ska gå över till.

Bland det viktigaste som hänt i Sverige under senare tid är den genomgripande omdaning som ägt rum av Svenska Arbetsgivareföreningen. Jag och mina medarbetare har ganska omsorgsfullt studerat Arbetsgivareföreningens olika skrifter och programmatiska förkunnelse.

Vi har nu här i Sverige vant oss vid att betrakta SAF som en intresseorganisation, en hårdför motståndare för er i facket och en samtalspartner på samma gång. Svenska Arbetsgivareföreningen har varit en viktig del av den s k svenska modellen, en partner i den s k Saltsjöbadsandan. Detta har förändrats. SAF är nu kanske t o m i första hand att betrakta som en politisk organisation med följande fyra särdrag:

För det första har Arbetsgivareföreningen blivit något av ett ideologiskt centrum för den gammaldags nyliberalismen, eller nykonservatismen. Där trycks böckerna, ordnas seminarierna, utges skrifterna i vilka dessa idéer sprids.

För det andra har Svenska Arbetsgivareföreningen etablerat sig som något slags överparti för de borgerliga partierna, med anspråk på att dirigera deras strategi och praktiskt politiska handlande. Det märker vi alltmer i utredningsväsendet, i lobbyverksamheten osv.

För det tredje har Svenska Arbetsgivareföreningen valt en politik av hård och oförsonlig konfrontation mot socialdemokratien. Det sägs rent ut i deras skrifter att med socialdemokratien kan man icke och ska man icke kompromissa. Denna inställning befinner sig naturligtvis ljusår från Saltsjöbadsandan.

För det fjärde har Arbetsgivareföreningen byggt upp en väldig, centraliserad propagandapparat som, med ekonomiska resurser som inte står någon annan till buds, sprider SAFs budskap i det svenska samhället. Denna propaganda är ofta vulgär och förgrovd. Jag tror efter de studier vi gjort är korrekt att säga att Arbetsgivareföreningens propagandister i mycket framstår som hatets och illviljans kolportörer mot svensk arbetarrörelse — något som också är ljusår från det uttalande av Söderlund jag inledningsvis återgav.

Det är alldeles uppenbart att helt nya krafter på något sätt tagit makten i Arbetsgivareföreningen — krafter som är annorlunda än dem som vi under många år lärt känna. De första klara tecknen på en ny inriktning av Arbetsgivareföreningens politik fick vi efter regeringsskiftet 1976. Det är i och för sig inte att förvåna. I kongressstalet 1973 sade jag avslutningsvis så här: "Om grupper som representerar privata ekonomiska intressen engagerar sig för att få bort arbetarrörelsen från den politiska makten, så är deras strävan uppenbarligen att få till stånd en maktförskjutning i det svenska samhället. Det är krafter som i hög grad besitter den ekonomiska makten och makten över opinionsbildningen som också vill erövra den politiska makten. Den balans som nu råder skulle rubbas på ett sätt som skulle ge ett minskat inflytande för löntagarintressena."

Så blev det naturligtvis. Hösten 1976 kom de första rent politiska kraven från Svenska Arbetsgivareföreningens sida i avtalsrörelsen. Man ville försämra sjukförsäkringen, avskaffa vissa helgdagar, försämra studieleidighetslagen, förtroendemannalagen och lagen om anställningsskydd. Man ville införa konjunkturanpassad arbetstid. Den gången avvisades dessa krav. Men den borgerliga regeringen har sedan i olika former tagit upp flera av dem.

Det förefaller som om avtalsrörelsen 1980 och storlockouten från många av högarnas sida var tänkt som ett avgörande slag mot fackföreningsrörelsen, en investering för framtiden som skulle tömma kassorna, splittra medlemmarna och försvaga fackföreningsrörelsen för lång tid framåt. Fackföreningsrörelsen var emellertid för stark. Arbetsgivarna hade underskattat dess styrka och sammanhållning.

Man har i stället fortsatt den organisatoriska uppbyggnaden, intensifierat kampanjerna.

Det slog mig en sak när det gäller alla dessa skrifter "I morgon kapitalism" osv där det talas om jämviktsprusbildning, om tillgång och efterfrågan som ska styra allting. Dessa skrifter slumpas nu bort för 20 kronor eller delas ut gratis så mycket man vill ha. De hävdar sig med andra ord inte på marknaden. Det är en hugsvalelsens tanke i dessa dystra tider att kapitalismens idéer inte kan hävda sig utan hjälp av kraftiga bidrag och subventioner.

1980 års SAF-kongress blev en massmedial manifestation som förstärkte frontställningen mot arbetarrörelsen. Man presenterade två scenarier för Sverige 1990 — skapande eller bevakande Sverige som det hette. Ingvar Carlsson konstaterade i sitt tal till kongressen att detta var "målning i svart och vitt, utan nyanser. Det ena scenariet uppfattar vi som en vrångbild utan förståelse för viktiga politiska strävanden, det andra som en idylliserad lyckovärld där man helt bortser från en rad komplicerande förhållanden i vårt samhälle".

Vi har drivit den här granskningen lite längre och konstaterat att arbetsgivarnas attacker riktar sig mot den politiska demokratin, mot den sociala demokratin och mot den ekonomiska demokratin.

Den politiska demokratin framställs i propagandan ofta som ett hot mot marknadshushållningen. En av arbetsgivarnas främsta ideologer, Danne Nordling, menar t o m att politik och demokrati måste bedömas utifrån sin ändamålsenlighet. Dem kan man ha eller mista, förefaller han mena. Den personliga friheten har däremot en högre dignitet. Och friheten har minskat. Han säger: "Ju rikare Sverige har blivit, desto mindre personlig frihet har medborgarna fått."

Det är en fantastisk tanke. Nordling påstår på fullt allvar att de förbättrade levnadsvillkoren medfört att tex svenska metallarbetare blivit mer och mer ofria. Han menar tydligen att denna ofrihet påtvingats metallarbetarna genom politiska beslut om sjukförsäkring, arbetstid, semester, pension, sjukvård, osv. I detta perspektiv ser SAF-ideologen den stora utlandsupplåningen som "hoppet för friheten i Sverige".

Hur kan det vara ett hopp? Jo, han menar tydligen att utlandet kom-

mer att tvinga Sverige att göra som SAF vill. Därför är utlandsupplåningen ett hopp för friheten.

Av samma karaktär är SAF-kongressens krav på att grundlagsskydda näringsfriheten och föra in kontraktsrätten i grundlagen. Detta är gamla bekanta i den marknadsliberala debatten. Det var med hänvisning till kontraktsrätten som man i England försökte hindra en lagstiftning som förbjöd de sk skorstenspojkar i 1800-talets Englands industristäder, dvs små barnhemspojkar som skickades upp i skorstenarna för att göra rent. De dog visserligen, men man fick inte hindra deras frihet att göra avtal. Det finns en lysande skildring av sedermera presidenten Theodor Roosevelt som, när han var ung advokat, i avtalsfrihetens och marknadshushållningens namn skulle bekämpa en lag som förbjöd tobaksarbete i hemmen. Så gick han hem till tobaksarbetarna och såg hur de hade det och insåg att lagen var nödvändig. Bilder ur historien, säger någon. Jo visst, men det är ju med samma gammaldags syn man nu går till storms mot miljökraven och andra ingrepp i det ekonomiska livet.

Angreppen på den sociala demokratin är ihärdiga och omfattande.

Ingen väntar sig att arbetsgivarna ska vara ivriga påhejare av den sociala trygghetspolitiken. Men under den socialdemokratiska regeringens tid fick man ändå höra så mycket om deras sociala medvetande och sociala ansvar, att den brutala öppenheten i en del uttalanden trots allt förvånar. Där finns plåtburksdirektören i Malmö som tycker att vi ska följa Margaret Thatchers beundransvärda exempel och skära ner den offentliga sektorn och låta marknaden styra vår ekonomi. Det blir nog dessvärre icke marknadens osynliga händer som plockar upp hans aluminiumburkar i naturen. Det torde bli vanliga kommunalarbetsförhållanden som gör det.

Där finns samma persons påstående att "nu är det dags att slänga fördelningssnacket på sophögen". Där finns SAF-ordförandens uttalande att folk bör få välja mellan sjukvård och en segelbåt. Det är inte precis segelbåtar man sitter och längtar efter på de svenska långvårdskliniker, utan en bra vård. Det är tom hårdare än i en rapport om USA under 1980-talet, som gjorts av ett antal ekonomer som står Ronald Reagan nära. Där sägs det att mindre inkomsttagare får nöja sig med litet sämre sjukvård och tandvård. När de sitter i tandläkarstolen, sägs det bokstavligen, och inte haft råd med någon bedövning, ska de tänka på att om de jobbar litet hårdare så kan de kanske bedöva sig nästa gång — om de har några tänder kvar då.

I trycket till SAFs kongress sätts ordet jämlikhet nästan konsekvent inom citationstecken.

Så kunde man fortsätta. Det har kommit in en helt annan ton i debatten. Sedan den borgerliga regeringen förstört statsfinanserna vågar man vara öppet reaktionär. Nu är det icke längre fråga om att gå litet långsammare fram vid utbyggnaden av den sociala välfärden. Nu gäller det att riva ner det som har byggts upp. De vill riva i våra reformer.

De allra hårdaste angreppen riktas mot den ekonomiska demokratin. Man angriper en planmässig hushållning, regleringar och byråkrati.

Man går allt öppnare till angrepp mot hela utvecklingen på arbetsrättens område under 1970-talet, kräver förändringar i trygghetslagarna, blockerar förhandlingarna om medbestämmandeavtal. Allt detta känner ni väl till från er dagliga verksamhet.

I energipolitiken har SAF vid åtskilliga tillfällen intagit en rent oportunistisk inställning. Så länge man trodde sig kunna skada socialdemokratin höll man alldeles tyst, eller sökte till och med smickra kärnkraftsmotståndarna. Det har inte hindrat SAF att i andra sammanhang tala i stora åthävor om politiskt ansvar för energiförsörjningen.

I första hand riktas dock kampanjerna mot löntagarfonderna. Jag har studerat olika inlägg från Arbetsgivareföreningen i den frågan. De handlar inte om kapitalbildning, medinflytande, solidarisk lönepolitik, framstegstakt, dvs om alla de problem som vi brottats med under åtskilliga år i vår debatt. De tål att diskuteras, för det är svåra problem. Man kan knappast finna en redovisning av det förslag som partiets och LOs arbetsgrupp utarbetat. De serier av intervjuer med upprörda företagare som publiceras, visar att dessa har vaga föreställningar om vad det är fråga om. Löntagarfonder används mest som ett verktyg för ett allmänt angrepp på fackföreningsrörelsen och socialdemokratin. Det är därför som det inger oro. Det har varit stört omöjligt att få igång en sakdebatt som var och en i och för sig kunnat ha intresse av. Däremot har den emotionella laddningen använts till allmänna angrepp för att komma åt facket och socialdemokratin.

På senare tid har alla debattörer på den sidan sagt att det enda fackföreningsrörelsen är intresserad av är makt. De kan knappast vara i god tro. Förmodligen tror man sig kunna skrämja därmed. Men om nu makten är så farlig och så viktig, kan en och annan fråga sig: Vem har makten nu då? Svaret är att det icke torde finnas något annat land som har en så hårt centraliserad maktkoncentration inom den privata industrin som Sverige. Vilken legitimitet har denna makt, och är det så orimligt att den blir något jämnare fördelad?

Jag har fäst mig vid den starkt auktoritära tonen i arbetsgivarpropagandan. I en stort upplagd annons visar man i ett antal kurvor vilket elände som drabbat Sverige under den borgerliga regeringens tid. Därefter påstår man utan bevis att löntagarfonder skadar Sverige. Sedan står det: därför måste löntagarfonder nu en gång för alla avföras ur debatten.

Det är, kongressdeltagare, maktens och maktfullkomlighetens språk. En fråga som med det djupaste allvar diskuterats av 10 000-tals människor i vårt land, med en klar vilja att nå fram till ett konstruktivt resultat. De möts med beskedet: Avför frågan från debatten. Håll tyst. Makten har talat.

Låt mig stillsamt påpeka: Sverige är inte något Chile. Och vi ska se till att det heller inte blir något Chile. När man läser sådant känner man att det rätta svaret finns djupt i arbetarrörelsens historia. Fram därur träder Blekingesonen Fabian Månsson och säger: Vet hut. Vet sjufalt hut.

Slutsatsen av denna genomgång är följande. Ambitionerna hos de nu

tongivande kretsarna inom SAF sträcker sig mycket längre än till att hävda arbetsgivarnas intressen på arbetsmarknaden och till att bevaka näringslivets intressen i samhället som helhet. De eftersträvar en systemförändring som för oss långt bort från den svenska blandekonomin och från det svenska välfärdssamhället. Det frisläppande av marknadskrafterna, den nedskärning av den offentliga sektorn, den ökning av inkomstklyftorna, den försvagning av de fackliga organisationernas ställning som de, enligt sina egna programskrifter, säger sig företräda, går icke att förena med den svenska modellen, den svenska blandekonomin och välfärdssamhället som vi känner det.

Därmed är också sagt att Svenska Arbetsgivareföreningens nuvarande linje för den i obönhörlig konfrontation med hela den svenska arbetarrörelsen.

Jag beklagar detta. Vi har i Sverige många duktiga företagare, företagsledare och tekniker. Vi har aldrig bestridit betydelsen av deras yrkeskunnighet, deras arbetsinsats för hela det svenska samhället. Vi har under många år vant oss vid att över de murar som byggts av idéer och ofrånkomliga intressemotsättningar ha ett samtal, en dialog och ett samarbete till landets bästa. Vi vet att vi behöver en konstruktiv medverkan av det privata näringslivets folk för att kunna föra landet ur krisen. Den uppgiften är så stor och så svår att alla goda krafter måste vara med. Vi beklagar att de krafter inom svenskt näringsliv som står för en gammal tradition av samverkan numera tycks ha trängts undan. Vi vet att de finns där, och vi hoppas att de på nytt kommer att ha ett mer bestämmande inflytande när fanatikerna har löpt linan ut.

Det står samtidigt klart att vi inte kan svikta. Skulle vi ett ögonblick falla undan för den massiva propagandakampanjen, så rivs fältet upp. I dag löntagarfonder, i morgon sjukförsäkring, pensioner och arbetstid, i övermorgon medbestämmande och arbetsmiljölag, dagen därpå kanske strejkrätten och organisationsfriheten.

Ibland, kongressdeltagare, är det särskilt viktigt att stå oböjligt fast vid sina grundvärderingar. Ibland är det särskilt viktigt att vara tveklöst beredd att ta striden om striden påtvingas oss.

Och dessutom: glöm inte att vi har ett internationellt ansvar. Svensk fackföreningsrörelse anses vara den starkaste i världen. Överallt i världen förekommer det ett reaktionärt anlopp mot de idéer som binder arbetarrörelsen samman över gränserna. Om vi står fast i försvaret för våra idéer, betyder det oerhört mycket för våra kamrater världen över, som för sin kamp under mycket svårare förhållanden än vi.

I grunden vet de flesta att striden är oförnuftig i det mycket bekymmersamma läge som Sverige och svensk ekonomi befinner sig i. Därför säger LO, de olika förbunden och det socialdemokratiska partiet samstämt i uttalande efter uttalande: Vi är beredda till en dialog, vi är redo till ett konstruktivt samarbete. Vi är beredda att öppna diskutera över näringspolitikens hela fält, och beredda att ta hänsyn till andra uppfattningar, men vi låter oss heller inte skrämmas.

Det kommer vi fortsätta att säga. Det är ett tecken på styrka och

självförtroende. Offentligt möts vi mest av glåpord, och det är viktigt att bestämt säga ifrån att den smutskastningen finner vi oss inte stilla-tigande i. Småningom kanske en tillnyktring sker på den andra sidan, och då är vi självfallet beredda till samtal.

Det finns ju insiktsfulla företagare som också ställer svåra och prö-vande frågor till oss. De säger ungefär så här: Om nu arbetarna och tjänstemännen får ett ökat inflytande, är de då också beredda att ta ansvar för de svåra besluten? Det gäller nedläggningar, strukturföränd-ringar, avskedanden, sådant som ofrånkomligen hör samman med ett dynamiskt näringsliv. Kommer svensk industri att kunna bevara sin effektivitet om det blir mer demokrati, om arbetets värde får spela en större roll?

Det är svåra och berättigade frågor. De gäller den spänning som finns i varje demokratisk beslutsordning, mellan det ofrånkomliga kravet på effektivitet och den lika nödvändiga hänsynen till de enskilda män-niskorna.

Det fanns ju de som av detta skäl från början misstrodde demokratin, som ansåg att gatans parlament skulle styra, som fruktade att nationens tillgångar skulle förlösas. Det visade sig i stället att demokratin, trots sina svagheter, gav vitalitet och dynamik åt våra samhällen. Ty män-niskorna erbjöds delaktighet.

Frågan om kapitalbildning och framtidssatsningar har man hittills mest löst på tvångets väg. I de kommunistiska länderna har man under långa tider haft en hög kapitalbildning därför att man med polisstatens hjälp kunnat hålla tillbaka den privata konsumtionen och skapa utrymme för framtidssatsningarna.

Under kapitalismens uppbyggnadsskede utgjorde marknadskrafterna ett ur den enskilda människans synpunkt nästan lika effektivt tvång. Män-niskor fick avstå mervärdet av sin arbetsinsats till framtidsbygget. Arbets-löshet och svält var på sitt sätt lika effektiva som Gulagarkipelagen. Både kapitalismen och kommunismen har ur denna synvinkel uppvisat ett stort mått av effektivitet. Båda dessa system har nu falnat. Det är ingen som upplever kapitalismen som ett stort framtidslofte eller tror på kom-munismen som ett lyckorike. Man fruktar båda dessa system därför att de byggt upp gigantiska militärapparater, men de utövar inte längre någon lockelse, utgör ingen fantasi eller dröm.

Vi vill lösa detta problem på demokratisk väg, genom människors medvetna och frivilliga medverkan till att bygga upp framtidens industri. Någon annan metod står knappast till buds med bevarad effektivitet. Vi har en optimistisk övertygelse att detta kommer att bli möjligt. De som på nära håll kunnat följa hur ert förbund kämpat med alla de problem som skapats av krisen vid varven, av krisen i stålindustrin, har därjämte en stark respekt för fackföreningsrörelsens förmåga att ge sig i kast med även mycket svåra problem. Vi säger att om vi får löntagarfonder blir det lättare att lösa svåra problem. Det är ingen metod att undfly svåra prblem. Och vi måste vara fullkomligt på det klara med att med-inflytande betyder växande krav och att delaktighet också betyder ansvar.

Ytterst bygger detta naturligtvis på vår samhällssyn och vår tilltro på demokratin som arbetsmetod.

Marknadshushållningens profeter, som jag nyss citerade, anser att man måste undertrycka sådana mänskliga egenskaper som medmänsklighet och solidaritet. Vi vill tvärtom att just medmänsklighet och solidaritet ska få ett friare utlopp. Det behövs väldigt mycket av medmänsklighet för att vi ska kunna effektivt bekämpa ungdomsarbetslösheten och värna den fulla sysselsättning, som Rudolf Meidner med rätta betecknade som kärnan i den svenska modellen.

Det behövs väldigt mycket av medmänsklighet för att vi ska kunna klara vården av de gamla och de sjuka, stödet till de handikappade, friheten för de annars svaga att mera få forma sitt eget liv. Det klarar ingen marknadshushållning.

Ska vi få fart på Sverige, då behövs solidaritet. Då räcker det inte att ge förmåner till de redan välbeställda. Då räcker det inte att dela ut individuella förmåner på andras bekostnad, då måste vi ha förmågan att gemensamt bära bördorna för att rekonstruera den starka ekonomi som den borgerliga regeringen i så hög grad, genom sin oskicklighet, har förstört.

När vi talar om att satsa på forskning och teknisk utveckling, på att åter få fart på byggandet i landet, på att trygga råvaruförsörjningen till vår skogsindustri, på att gemensamt trygga kapitalbildningen för framtidssatsningarna, så är det allt uttryck för den enkla tanken att landet bygger vi gemensamt på solidaritetens grund.

Den s k nyliberalismen bygger, enligt min mening, på en förkrympt människosyn. Den utgår ifrån att det i stort sett bara är ekonomiska bevekelsegrunder som styr människors handlande. Den tycks tro att det nästan uteslutande är egoismen som driver människorna.

Vi socialdemokrater har en mera öppen och generös människosyn. Vi tror att man också måste satsa på de sidor hos människorna som har att göra med hänsyn till andra, inlevelse i andra människors villkor, solidaritet och gemenskap.

Rudolf Meidner talade i förrgår om den svenska modellen. Låt mig ge ytterligare en definition. Den svenska modellen är inte något uppnått, färdigt, slutfört. Den innebär en möjlighet att ständigt på nytt bevisa det sociala framstegets möjligheter, byggt på en folkrörelse av vanliga arbetare, tjänstemän, småföretagare och pensionärer. De framsteg som nåtts i Sverige har icke skänkts från ovan, av någon maktfullkomlig överhet. De har icke skapats av några självutnämnda eliter, som i leninismens efterföljd har föreskrivit framtiden för oss. Den har skapats av den breda folkrörelse som med en folklig reformpolitik, i fackligt arbete och i facklig-politisk samverkan har kunnat bana nya vägar mot framtiden. Detta är det unika och, enligt min mening, kärnan i den svenska modellen. Den är vi stolta över. Den ska vi fullfölja. Det är grundvalen för en demokratisk optimism och framtidstro.

Bert Lundin — han försökte tränga sig fram här, men jag lyckades hindra honom! — är ett exempel på vad jag menar med den svenska mo-

dellen. Och eftersom han nu vid årsskiftet ska lämna sin post som ordförande i Svenska Metallindustriarbetareförbundet vill jag säga några ord.

Jag tänker inte avtacka Bert. Men jag vill erinra om att det har varit fina år under Bert Lundins ledning av Metallindustriarbetareförbundet — det vet ni själva bäst. Bert Lundin har fortsatt arbetet på att utveckla detta alldeles fantastiska förbund och ge det ännu större styrka och slagkraft. Du kan med gott samvete, Bert, vid årsskiftet säga till Leif Blomberg och den nya förbundsstyrelsen: Bröder och systrar, det är krattat i manegen!

Jag vill också erinra om att det har varit fantastiskt fina år av samarbete mellan ert förbund och partiet. Bert har ju suttit i partiets verkställande utskott — men det har varit mycket mer än så. Bert har dragit in förbundet i hela dess bredd. I stort sett i varenda fråga — arbetsmarknadspolitik, näringspolitik och socialpolitik har vi gått i par. Det har förutsatt regelbundna kontakter som delvis ägt rum under formen av rena orgier på Hotel Continental — orgierna har utbrutit kl 7 på morgonen med skinka, ägg, Rune Johansson, Bert och andra! Sådana utsvävningar kan jag inte ge mig in i så tidigt på morgnarna, men litet senare på dagen har jag varit med och kunnat konstatera, att vi är så nära förbundna med varandra att vi vet, att när vi ska rekonstruera och satsa på svensk ekonomi och svensk industri under 80-talet måste vi göra det tillsammans.

Och det som binder oss tillsammans är övertygelsen att industriarbetet har ett värde för svenskt samhälle och svensk framtid. Då måste man också se till att de som jobbar i industrin får känna att de *har* ett värde och en betydelse i det svenska samhället.

När Bert lämnar förbundet vid årsskiftet lämnar han ett fantastiskt fint dagsverke som fackföreningsledare bakom sig. För svensk fackföreningsrörelse betyder det en förlust, men för partiet är det inte enbart en nackdel. För nu räknar vi med att du kommer att få allt större möjligheter att medverka i den andra delen av svensk arbetarrörelse, partiet. Den 2 januari kommer vi att stå där! Om inte annat kommer vi att använda lagen om tillfälligt omhändertagande!

Samtidigt som jag tackar Bert Lundin för ett fint samarbete säger jag alltså: Välkommen till ett nytt samarbete!

Under 1966 års valrörelse satte bönderna upp affischer på logdörrar, lagårdsdörrar och alla möjliga andra ställen där man kunde läsa: Kan ni tänka er denna bygd utan jordbruk? — Jag frågar kongressen: Kan ni tänka er socialdemokratisk 80-talspolitik utan Bert Lundin? Kamrater, jag kan det inte! (Långvarigt bifall.)

BERT LUNDIN, förbundsstyrelsen: Ord blir fattiga och banala i den här stunden!

Jag hade tänkt tränga mig fram till talarstolen som den svenska modellen för att tacka Olof Palme för ett sakligt och mycket fint anförande. Och det får jag fortfarande lov att göra. Jag måste säga att slutet av

anförandet blev inte så mättat av saklighet som den första delen, men jag förstår att du ville vara vänlig och jag ber därför att även för egen del få tacka.

I det ytterst förnämliga tal som du här hållit — och som är en värdig länk i kedjan av socialdemokratiska partiledares tal till Metallkongresserna — har du gett oss en oerhört bra genomgång av våra motståndares organisation, deras syften och sätt att ställa upp. Kongressen har klappat händerna och visat hur man uppskattat ditt tal, så jag behöver egentligen inte orda mer om detta. Låt mig bara säga att vi har kunnat konstatera, inte bara vid den här kongressens överläggningar tidigare, utan också under åren efter det att socialdemokraterna lämnat regeringen att vi måste få en annan politik än den som nu bedrivs här i landet. Det är nödvändigt för löntagarnas och deras familjers skull, det är nödvändigt för industrins skull och det är nödvändigt för vårt eget samhälles skull.

Det behövs handfasta tag, där rättvisa och solidaritet sitter i högsätet, där den egoistiska politik som drivs av apostlar, klädda i SAFs mörkblå kostym, ställs mot skampålen. De bördor som vårt land och dess befolkning måste bära ska fördelas efter bärkraft. På annat sätt kan vi inte skapa ett bra samhälle.

Och då är slutsatsen rätt klar: vi måste få ordning på torpet igen, vi måste få den arbetarregering som behövs, till gagn för land och folk. Vi måste inom en ganska snar framtid få se dig Olof Palme som statsminister på nytt.

Kongressen vill i dag ge dig en lyckospark för framtiden som tack för alla fina insatser för metallarbetarna och andra människor här i samhället som du ständigt har hjälpt. Vi vill också ge dig de rödaste rosor som vi kunnat hitta, med allt vad de symboliserar för svensk arbetarrörelse.

Tack ska du ha Olof och lycka till!
(Starkt bifall.)

Anslag till SAP

BERT LUNDIN, förbundsstyrelsen: Vi kommer nu till den punkt på dagordningen som jag aviserade när dagordningen fastställdes, nämligen frågan om ett anslag till det socialdemokratiska partiet.

Metallkongressen har ju som god tradition att fatta beslut om ekonomiska anslag till partiet, och på den här kongressen har fattats många beslut vilkas förverkligande helt beror på hur stark arbetarrörelsen är. Socialdemokratiska partiet har varit och är vårt hopp inför framtiden. Det går inte bara för oss att ställa krav, utan vi måste också se till att partiet får medel att i en framgångsrik verksamhet driva dessa krav.

Överstyrelsen föreslår därför att förbundet lämnar ett anslag till SAP på totalt 3,5 miljoner kronor för åren 1981 och 1982 samt att överstyrelsen, om så anses motiverat, får lämna partiet tilläggsanslag i samband med kommande riksdagsmannaval.

Jag hemställer om kongressens bifall till överstyrelsens förslag.